

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Костенко В. І. Технологія виробництва молока і яловичини. К.: Ліра-К, 2018. 672 с.
2. Угнівенко А. М., Костенко В. І., Чернявський Ю. І. Спеціалізоване м'ясне скотарство. К.: Вища освіта, 2006. 303 с.
3. Біологія продуктивності сільськогосподарських тварин: навч. посіб. / Р. Л. Сусол та ін. Одеса: Бондаренко М. О., 2019. 280 с.
4. Berthiaume R., Mandell I., Faucitano L., Lafrenière C. Comparison of alternative beef production systems based on forage finishing or grain-forage diets with or without growth promotants: 1. Feedlot performance, carcass quality, and production costs. *Journal of Animal Science*. 2006. 84 (8): 2168–2177. <https://doi.org/10.2527/jas.2005-328>.
5. Kenneth H. Mathews, Jr., Rachel J. Grain and Grass Beef Production Systems. Johnson – USDA Economic Research Service. *Highlandcattleusa.org*: вебсайт. URL: <https://www.highlandcattleusa.org/content/Grain%20and%20Grass%20Beef%20Production%20Systems.pdf> (дата звернення: 18.04.2024).
6. Денисенко М. П. Проблеми та перспективи розвитку м'ясного скотарства в Україні. *Ефективна економіка*. 2012. № 11. *Economy.nauka.com.ua*: вебсайт. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1912> (дата звернення: 18.04.2024).
7. Ейфеел А., Гусятинська О., Сусол Р. Сучасний стан та перспективи розвитку галузі молочного скотарства в Україні. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2022. 104. С.118-129. doi.org/10.37000/abbsl.2022.104.17.
8. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві за 2022 рік / О. М. Жукорський, О. В. Романова, С. В. Прийма, Д. М. Басовський; заг. ред. С. В. Прийми. Київ, 2023. Том II. 190 с. *Animalbreedingcenter.org.ua*: вебсайт. URL: http://animalbreedingcenter.org.ua/images/files/derjplemreestr/derjplemreestr2_2022.pdf (дата звернення: 20.04.2024).

РОЛЬ ВІВЧАРСТВА І КОЗІВНИЦТВА У ВІДНОВЛЕННІ ДЕОКУПОВАНИХ ТА ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВОЄННИХ ДІЙ ТЕРИТОРІЙ

В. П. Шабля¹, П. В. Шабля², І. Ю. Задорожна³

1. Доктор сільськогосподарських наук, професор, професор кафедри технологій тваринництва і птахівництва; shabliavladimir@gmail.com
Державний біотехнологічний університет
2. Аспірант; finngine2905@gmail.com
3. Кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник лабораторії молочного скотарства; zadoroznairina1959@gmail.com
Інститут свинарства і агропромислового виробництва НААН

Величезною проблемою сьогодення є критична ситуація на територіях, котрі постраждали від військових дій. Значні руйнування населених пунктів, цивільної інфраструктури та сільськогосподарських підприємств призвели до катастрофічного відтоку населення з низки регіонів, причому здебільшого таких, які за мирних часів характеризувалися інтенсивною економічною, особливо рільничою, діяльністю.

Нині ж величезні площі полів, на котрих нещодавно вирощувалися сільськогосподарські культури, покинуті та знаходяться в занедбаному стані. Це відбулося, зокрема, і внаслідок суттєвого їх насичення залишками боєприпасів, у тому числі й таких, що

не вибухнули. Не розмізовані території становлять небезпеку перш за все для людей, котрі на них проживають і працюють.

На жаль, війна продовжується, а відтак стан справ може ще додатково погіршитися. Втім, аби хоча б частково тримати ситуацію під контролем, вже зараз доцільно розробляти комплекс заходів, які здатні сприяти очищенню територій від вибухонебезпечних предметів, а також щонайшвидшому їх відновленню та освоєнню.

Наразі такі заходи можна починати застосовувати в тилкових, досить давно звільнених районах бойових дій. Колишні сільськогосподарські угіддя там зазвичай займають величезні площі. Їх обслідування та розмінування відповідними фахівцями, незважаючи на брак кадрів, все ж поступово проводиться. Проте гарантувати повну безпеку навіть розмінованих полів, напевно, не візьметься ніхто.

У той же час на покинутих полях щороку рясно ростуть бур'яни, які разом із залишками рослинності з минулих років утворюють важко прохідні хащі. Останні утруднюють як обстеження площ, так і їх подальше використання.

З іншого боку – всі ці площі родючих ґрунтів і вся вегетативна маса, що на них сама собою росте, ніяк не використовуються, не приносять нам ніякої користі чи економічної вигоди. Таку ситуацію не можна вважати раціональною з огляду на те, що в умовах війни мають бути задіяні всі можливі резерви отримання коштів, засобів і прибутків для забезпечення нашої стійкості та опору.

Задля вирішення описаних проблем пропоную звернути увагу на потенційні можливості таких галузей тваринництва, як вівчарство й козівництво. Відштовхуючись від біологічних та господарських особливостей овець і кіз, можна констатувати низку їхніх відмітних рис, котрі за нинішніх умов перетворюються на суттєві позитивні якості та переваги, спроможні допомогти українцям у освоєнні територій, занедбаних внаслідок військових дій, а саме:

1. Здатність цих жуйних тварин ефективно використовувати низькоякісні вегетативні корми з високим вмістом клітковини [1, 2, 10]. Наявність чотирикамерного шлунку з трьома населеними мікроорганізмами передшлунками дає змогу вівцям і козам ефективно переробляти навіть низькоякісні залишки вегетативних частин рослин, котрі наявні на полях після кількарічного «простою» земель без їх використання в сільськогосподарському виробництві.

2. Мінімальна потреба практично всіх овець, а також молодяку та певних порід кіз у обслуговуючому персоналі, приміщеннях, обладнанні та електроенергії [3, 7]. Порівняно з низкою інших видів сільськогосподарських тварин, для утримання яких необхідні капітальні приміщення з регульованим мікрокліматом та спеціальним обладнанням, значні витрати праці та засобів на щоденне обслуговування й відбирання продукції, аналізовані види і групи тварин можуть задовольнятися обмеженою кількістю вказаних ресурсів. А отже, вони мають змогу тривалий час перебувати далеко від вузлових центрів мешкання людей.

3. Спроможність до переходів на далекі відстані [4, 6, 9] та пов'язана з цим простота доставки до стригальних пунктів і пунктів приймання худоби на м'ясо. Еволюційно та фізіологічно вівці й кози пристосовані до пересування пересіченою місцевістю, що дає їм додаткову перевагу перед тваринами, які ведуть малорухливий спосіб життя. Вказані переваги дають можливість випасання цих тварин на віддалених пасовищах.

4. Дуже сильний інстинкт стадності, особливо у овець [5, 8]. Ця відмітна особливість, з одного боку, суттєво спрощує пастухам нагляд і догляд за тваринами, а з

іншого – надає їм додаткового ступеня безпеки при випасанні стад на щойно розмінованих територіях, оскільки зводить до мінімуму «пропуски» тваринами вибухонебезпечних предметів на полях.

5. Порівняно невелика вартість однієї особини. На жаль, маємо визнавати, що при освоєнні площ, на яких велися бойові дії, ми не застраховані від нещасних випадків внаслідок підриву боєприпасів, котрі не розірвалися. З огляду на це, під час відновлення територій раціональним підходом є мінімізація втрат як щодо життів і здоров'я людей, так і відносно економічного потенціалу. Відтак, і з цієї точки зору незначна вартість вівці чи кози дозволяє мінімізувати вказані втрати.

У зв'язку з наведеними вище аргументами стає зрозумілою потенційна значна позитивна роль вівчарства і козівництва у відновленні деокупованих і прифронтових територій, які постраждали від військових дій.

Щоправда, певною проблемою при цьому є відносно незначне поголів'я овець і кіз в Україні. Так, нині кількість тварин цих видів у нашій країні становить понад 900 тисяч голів. Одночасно, за даними Державного підприємства «Агентство з ідентифікації і реєстрації тварин» станом на березень місяць 2024 року, наявне поголів'я проідентифікованих та зареєстрованих в Єдиному Державному Реєстрі овець та кіз – лише 322,5 тисячі голів.

Отже, тільки порядку 35 % овець і кіз України охоплено племінним обліком. Для інтенсивного тваринництва такий низький відсоток міг би свідчити про недостатньо високий рівень культури виробництва. Втім якщо розглядати вівчарство та козівництво як засіб відносно безпечного для людей, дешевого і раціонального освоєння територій, потерпілих від бойових дій, то цей недолік перетворюється на перевагу через те, що у випадку втрати неплеївної тварини економічна шкода сільськогосподарському підприємству або власникові худоби буде мінімальною.

Переважає більшість овець і кіз України (близько 85 %) утримується в господарствах населення, що також є позитивним моментом в розрізі сприятливості для відновлення постраждалих земельних площ у зв'язку з більшою гнучкістю логістики та ширшою розповсюдженістю невеликих стад.

Щодо інтенсивності розмноження вівці та кози знаходяться на середньому рівні поміж видами сільськогосподарських тварин, котрих традиційно розводять в Україні. Між тим є певні породи, що характеризуються відчутно збільшеною багатоплідністю та не мають сезонного характеру статевої активності. Саме ці породи можна використовувати з метою прискореного швидкого розмноження овець і кіз.

Додатковим стимулом для розвитку вівчарства й козівництва цього року може слугувати постанова Кабінету Міністрів України № 300 «Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у Державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції».

Згідно з цією постановою, окрему бюджетну субсидію буде надано аграріям з деокупованих територій та тих територій, на яких завершені бойові дії. Розмір такої підтримки становить 8 тисяч гривень в розрахунку на 1 гектар землі. Крім того, передбачається спеціальна бюджетна дотація для утримання маточного поголів'я кіз та / або овець у розмірі 2 тисячі гривень на голову для власників, які утримують від 5 до 500 голів кіз та овець.

Таким чином, широке впровадження вівчарства і козівництва на територіях України, які були деокуповані або постраждали від військових дій, може принести суттєві безпекові й

економічні вигоди як тваринникам, так і процесу відновлення земель та ґрунтів. Разом зі вчасними ініціативами уряду це могло би покращити і прискорити процедури повернення проблемних територій до ефективного використання в сільськогосподарському виробництві, а людей – до нормального мирного життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Буркат В. П. Вівчарство України: монографія. К.: Аграрна наука, 2006. 614 с.
2. Вінюков О. О., Горбатих В. В., Дубін Р. А., Марков Р. В., Пархоменко Л. І., Сенчук Н. Д., Скурідін В. Л., Тимчук В. М., Халін С. Ф., Шабля В. П. Школа Фермерства 2.0: практичний порадник. 2-ге вид., доп. Сєверодонецьк, 2021. 380 с.
3. Вороненко В. І., Іовенко В. М., Польська П. І. Довідник з вівчарства. Нова Каховка: Піел, 2008. 125 с.
4. Жарук Л. В. Сучасний стан і проблеми розвитку вівчарства в Україні. *Вісник ДДАУ*. Дніпропетровськ, 2004. № 1. С. 144–146.
5. Іовенко В. М., Вдовиченко Ю. В., Вороненко В. І. Вівчарство України / під ред. В. М. Іовенко. К.: Аграрна наука, 2017. 675 с.
6. Салай П. В., Гавриляк В. В., Параняк М. Н. Перспективи розвитку вівчарства в Україні. *Ефективне тваринництво*. 2011. № 4 (32). С. 40–44.
7. Технологія виробництва продукції вівчарства і козівництва: методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» / укладачі: В. П. Шабля, І. А. Помітун, Т. М. Данілова, С. А. Золотарьова, С. А. Нагорний; ДБТУ. Харків, 2024. 29 с.
8. Шабля В. П., Германенко О. М., Шахова Ю. Ю., Ткачова І. В., Берестова Л. Є., Василець В. Г., Золотарьова С. А. Технологія виробництва продукції тваринництва: навч.-метод. посібник / за заг. ред. доктора с.-г. наук В. П. Шаблі. Харків: ФОП Панов А. М., 2019. 240 с.
9. Штомпель М. В., Вовченко Б. О. Технологія виробництва продукції вівчарства: навч. видання. К.: Вища освіта, 2005. 343 с.
10. Ярмолицький В., Жарук Л., Шелест Л. Складові розвитку й занепад галузі вівчарства та шляхи її відродження. *Тваринництво України*. 2004. № 5. С. 6–8.

THE SIGNIFICANCE OF COWS BODY CONDITION SCORE DURING LACTATION IN THE REALIZATION OF THEIR PRODUCTIVE POTENTIAL

O. V. Borshch¹, O. O. Borshch²

1. Candidate of Agricultural Sciences, Docent, Docent of the Department of Milk and Meat Production Technology; aaborshch@ukr.net
2. Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Professor of the Department of Milk and Meat Production Technology; borshcha@outlook.com
Bila Tserkva National Agrarian University

One of the strategic directions of the development of dairy farming in Ukraine is the widespread use of energy-resource-saving technologies, which based on untethered livestock keeping and milking in milking parlors with a high level of automation [1]. However, practice